

Для визначення сутності та складу гностичних вмінь вчителя гуманітарних дисциплін (далі – ГД) в умовах інформаційного суспільства ми опираємось на наші попередні дослідження, де нами було визначено склад професійних умінь майбутніх учителів ГД. Відповідно до завдань, які наразі стоять перед учителями ГД, було виділено наступні *класи умінь*:

I клас умінь – *загальнопедагогічні* уміння, які спрямовані на вирішення загальнопедагогічних завдань учителів незалежно від профілю;

II клас умінь – *гуманітарно орієнтовані* уміння, спрямовані на вирішення завдань, специфічних для всіх учителів гуманітарного профілю;

III клас умінь – *предметно-методичні* уміння, спрямовані на вирішення методичних завдань, характерних для вчителя конкретної гуманітарної дисципліни.

Професійні вміння вчителя ГД в інформаційному суспільстві ми визначили як володіння гнучкою системою усвідомлених, цілеспрямованих, взаємопов'язаних розумових і практичних дій, які дозволяють учителю ГД успішно виконувати навчально-виховні функції на загальнопедагогічному, гуманітарно орієнтованому та предметно-методичному рівнях, використовуючи традиційні та інноваційні технології, у т.ч. ІКТ, в умовах, що змінюються. Відповідно кожний клас умінь включає в себе наступні *групи умінь*, які класифіковано за компонентами педагогічної діяльності вчителя: гностичні, проектувальні, конструктивні, організаторські та комунікативні [2, 150-151].

Таким чином, на основі аналізу науково-педагогічної літератури та опираючись на власні дослідження, ми визначили **гностичні вміння вчителя ГД в інформаційному суспільстві** як систему загальнопедагогічних, гуманітарно орієнтованих та предметно-методичних умінь, пов'язаних з аналізом інформації та навчально-виховної діяльності, використовуючи традиційні та інноваційні технології, у т.ч. ІКТ, в умовах, що змінюються.

Поряд з традиційними вміннями, які не пов'язані безпосередньо з використанням ІКТ (називатимемо такі вміння універсальними), ми виділити так звані «наскрізні» *інтегральні інформаційно-практичні уміння*, під якими розуміємо вміння використовувати ІКТ у професійній діяльності вчителя та які включають у

себе два компоненти: суто інформаційний (пов'язаний з аналізом та відбором інформації) та прикладний (пов'язаний з практичним використанням інформації, представленої засобами ІКТ) [2, 151]. Оскільки дані вміння є інтегральними, вони входять у склад кожного компоненту педагогічної діяльності та відповідно є складовими частинами всіх груп умінь, в тому числі й гностичних.

Більш детально *склад гностичних умінь учителя ГД* (на прикладі вчителя іноземних мов) представлено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Склад гностичних умінь учителя гуманітарних дисциплін в умовах інформаційного суспільства (на прикладі вчителя іноземної мови)

№ п/п	Групи умінь	<i>Універсальні гностичні вміння</i>	<i>Інтегральні інформаційно-практичні гностичні вміння</i>
	Класи умінь		
1.	<i>Загальнопедагогічні вміння</i>	<ul style="list-style-type: none"> – осмислювати основні загальнопедагогічні завдання педагога в умовах інформаційного суспільства; – аналізувати та оцінювати психолого-педагогічну літературу з точки зору її відповідності до реалізації даних завдань; – орієнтуватися серед концептуальних підходів у психолого-педагогічних дисциплінах, аналізувати різні педагогічні категорії і закони розвитку навчально-виховного процесу; – вивчати вікові та індивідуально-типологічні особливості учнів та основи цих знань прогнозувати стан, поведінку, взаємини в учнівському колективі; – прогнозувати вплив методів та засобів навчання на окремих учнів і колектив у цілому; – аналізувати результати навчально-виховної діяльності, співвідносити їх з поставленою метою; – аналізувати ефективність методів, прийомів, засобів, які використовувались у навчально-виховної діяльності; – визначати недоліки і помилки у здійсненні навчально-виховної діяльності, бачити їх причини та методи усунення; – аналізувати педагогічну діяльність колег з метою перейняття їх досвіду та можливості професійного самовдосконалення. 	<ul style="list-style-type: none"> – аналізувати інформацію, представлену засобами ІКТ (електронні підручники, довідники, енциклопедії, Інтернет-ресурси з психолого-педагогічної тематики, педагогічні програмні засоби тощо); – аналізувати вплив засобів ІКТ на якість знань та умінь учнів; – аналізувати уроки та виховні заходи з використанням ІКТ (колег, методистів, власні заходи).

2.	<i>Гуманітарно орієнтовані вміння</i>	<ul style="list-style-type: none"> – аналізувати та оцінювати літературу з точки зору її відповідності до реалізації завдань гуманізації та гуманітаризації освіти; – осмислювати сутність гуманітаризації та гуманізації навчання; – орієнтуватися серед гуманітарно-орієнтованих технологій навчання; – прогнозувати моральну поведінку учнів, враховуючи соціокультурні умови, в яких вони розвиваються; – бачити свій предмет у єдності з іншими предметами гуманітарного циклу для вирішення завдань гуманітаризації та гуманізації освіти; – аналізувати власну діяльність з точки зору досягнення цілей гуманітаризації та гуманізації освіти; – аналізувати ефективність методів, прийомів, засобів, які використовувались у навчально-виховній діяльності, гуманітаризації та гуманізації освіти; – визначати недоліки і помилки у здійсненні навчально-виховної діяльності, спрямованої на здійснення завдань гуманітаризації та гуманізації освіти, бачити їх причини та методи усунення. 	<ul style="list-style-type: none"> – аналізувати літературу стосовно проблем гуманістичного виховання учнів, формування їх творчих здібностей, представлену засобами ІКТ; – аналізувати засоби ІКТ з точки зору їх особистісно-орієнтованої спрямованості, індивідуалізації та диференціації навчання.
3.	<i>Предметно-методичні вміння</i>	<ul style="list-style-type: none"> – осмислювати основні методичні завдання учителя ІМ в умовах інформаційного суспільства; – аналізувати та оцінювати методичну літературу, навчальні програми, підручники, посібники з ІМ: ; – орієнтуватися серед останніх методик та стратегій навчання ІМ виходячи із вимог інформаційного суспільства; – прогнозувати ефективність тієї чи іншої методики викладання ІМ виходячи із вікових та індивідуально-типологічних особливостей учнів; – прогнозувати вплив методів та засобів навчання ІМ на окремих учнів і колектив у цілому; – аналізувати результати навчально-виховної діяльності з ІМ, співвідносити їх з поставленою метою; – аналізувати ефективність методів, прийомів, засобів, які використовувались у навчально-виховній діяльності з ІМ; – визначати недоліки і помилки у здійсненні навчально-виховної діяльності з ІМ, бачити їх причини та методи усунення; – аналізувати педагогічну діяльність колег з ІМ з метою перейняття їх досвіду та можливості професійного самовдосконалення. 	<ul style="list-style-type: none"> – аналізувати інформацію з методики викладання ІМ, представлену засобами ІКТ (електронні підручники, словники, Інтернет-ресурси та педагогічні програмні засоби для навчання ІМ тощо); – аналізувати можливості ІКТ для навчання ІМ, – аналізувати уроки та виховні заходи з ІМ з використанням ІКТ.

При розробці технології формування вищезазначених умінь ми враховували те, що формування будь-яких педагогічних умінь є поступовим процесом і включає наступні *етапи* (класифікація за О. А. Остряньскою): 1) мотиваційно-пізнавальний,

мета якого – усвідомлення цілей дії і пошук способів її виконання; 2) тренувально-виконавчий (використання набутих знань про спосіб виконання дії, але в незмінних чітко визначених ситуаціях) та 3) рефлексивно-творчий (творче використання набутих вмінь у змінних ситуаціях) [5, 14]. Тому для класифікації вправ, спрямованих на формування гностичних умінь вчителя ГД, в якості основного критерію ми висунули етапи формування професійно-педагогічних умінь, згідно з яким нами виділено: *мотиваційно-пізнавальні вправи, тренувально-виконавчі вправи та рефлексивно-творчі вправи*. В якості додаткових критеріїв класифікації вправ для формування вищезазначених умінь ми вважаємо доцільним висунути наступні критерії: 1) спрямованість вправи на прийом або відтворення інформації; 2) форма організації навчання.

Крім того, оскільки інформаційно-практичні вміння безпосередньо пов'язані з використанням ІКТ, їх формування неможливо без застосування даних засобів. Отже, ІКТ повинні бути інтегровані в розроблену нами систему вправ. В якості додаткових критеріїв, які характеризують шляхи та способи використання ІКТ, ми виділяємо характер програмного забезпечення та режим роботи за характером зв'язку з мережею Інтернет.

Проаналізувавши загальнодидактичні принципи розробки системи вправ для формування професійно-педагогічних умінь та основні засоби ІКТ, виділимо наступні *групи вправ, спрямовані на формування гностичних умінь* майбутніх учителів ГД в умовах інформаційного суспільства:

Вправи I групи – мотиваційно-пізнавальні. Їх мета – ознайомлення з основними програмними засобами та Інтернет ресурсами, які можна використовувати в навчально-виховній діяльності, створення мотивації, подолання психологічних бар'єрів студентів-гуманітаріїв щодо їх застосування. Дана мета може бути реалізована, на нашу думку, в процесі аналізу готової інформації, представленої засобами ІКТ (ППЗ, електронних підручників, Інтернет-ресурсів тощо), а також педагогічної діяльності з використанням готових навчальних програм на рівні фрагменту уроку. За виділеними нами додатковими критеріями

(прийом або відтворення інформації, характер програмного забезпечення та зв'язок з мережею Інтернет) вправи даної групи можуть бути поділені на такі підгрупи:

Підгрупа А – рецептивно-репродуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь аналізувати готові ППЗ та навчально-виховну діяльність при роботі з готовими комп'ютерними програмами на рівні фрагменту уроку;

Підгрупа Б – рецептивно-репродуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь аналізувати можливості текстових, табличних, графічних, звукових та відео редакторів в навчальному процесі та педагогічну діяльність при роботі з вищезазначеними програмами на рівні фрагменту уроку;

Підгрупа В – рецептивно-репродуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь аналізувати Інтернет-ресурси та он-лайн програми, а також педагогічну діяльність з використанням даних засобів на рівні фрагменту уроку.

Вправи II групи (тренувально-виконавчі). Їх мета – використання знань та вмінь, набутих на I етапі та їх закріплення на більш творчому рівні, але поки що в чітко визначених ситуаціях. Дана мета може бути реалізована в процесі аналізу інформації при розробці власних навчально-методичних матеріалів засобами ІКТ, аналізу власно створених електронних навчальних матеріалів, а також аналізу навчально-виховної діяльності з використанням створених електронних дидактичних матеріалів на рівні фрагменту уроку. Вправи даної групи можуть бути поділені на такі підгрупи:

Підгрупа А – рецептивно-продуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь аналізувати власно створені ППЗ за допомогою програм-оболонок (Hot Potatoes, My Test, Quandary тощо), а також педагогічну діяльність з використанням даних ППЗ на рівні фрагменту уроку.

Підгрупа Б – рецептивно-продуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь аналізувати власно створені дидактичні матеріали з використанням текстових, табличних, графічних, звукових та відео редакторів (Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft Power Point, Microsoft Publisher, Photoshop, Movie Maker, Audacity тощо), а також навчально-виховну діяльність з використанням даних матеріалів на рівні фрагменту уроку.

Підгрупа В – рецептивно-продуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь аналізувати власно створені онлайн-ресурси (блоги, навчальні веб-сайти, електронні тести, веб-квести тощо), а також навчально-виховну діяльність з використанням даних ресурсів на рівні фрагменту уроку.

Вправи III групи (рефлексивно-творчі). Їх мета – комплексне використання знань та вмінь, набутих на I та II етапах та їх закріплення на творчому рівні в змінних ситуаціях. Дана мета може бути реалізована в процесі аналізу інформації та навчально-виховної діяльності в процесі використання як готових, так і самостійно створених навчально-методичних матеріалів засобами ІКТ, а також у комплексі з іншими засобами навчання на рівні окремих уроків, циклу уроків, курсу навчання та позакласної роботи. Відповідно до форм організації навчання вправи даної групи можуть бути поділені на такі підгрупи:

Підгрупа А – продуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь аналізувати інформацію та навчально-виховну діяльність в процесі аудиторної роботи з використанням ІКТ;

Підгрупа Б – продуктивні вправи, спрямовані на формування вмінь аналізувати інформацію та навчально-виховну діяльність в процесі позааудиторної роботи з використанням ІКТ.

Запропонована технологія формування гностичних умінь майбутніх учителів ГД може бути реалізована в рамках розробленого нами спецкурсу «Використання ІКТ у професійній діяльності вчителів гуманітарних дисциплін». В даному спецкурсі представлені всі типи вправ, зазначених вище. Наведемо приклад вправи, спрямованої на формування гностичних умінь майбутніх учителів іноземних мов.

Вправа I В (I групи, підгрупи В), яка спрямована на формування вміння аналізувати навчальні веб-сайти для вивчення іноземних мов.

Апаратне забезпечення: комп'ютери, підключені до мережі Інтернет, динаміки або навушники.

Програмне забезпечення: Інтернет браузер, Microsoft Word.

Режими роботи: фронтальний, індивідуальний та груповий.

Практичні завдання:

- поділіться на групи по 3-4 студента у кожній та обговоріть, які корисні веб-сайти для навчання іноземних мов ви знаєте та використовуєте, які матеріали вони пропонують, чи зручно є навігація по веб-сайту та ін.;
- подивіться на скріншоти декількох навчальних веб-сайтів (два з них представлені на *Рис.1*) та спробуйте передбачити, для якого віку вони створені, які матеріали містять (друковані матеріали, аудіо, відео), чи мають інтерактивні завдання, курси та онлайн уроки, чи мають посилання на інші ресурси, форум тощо;

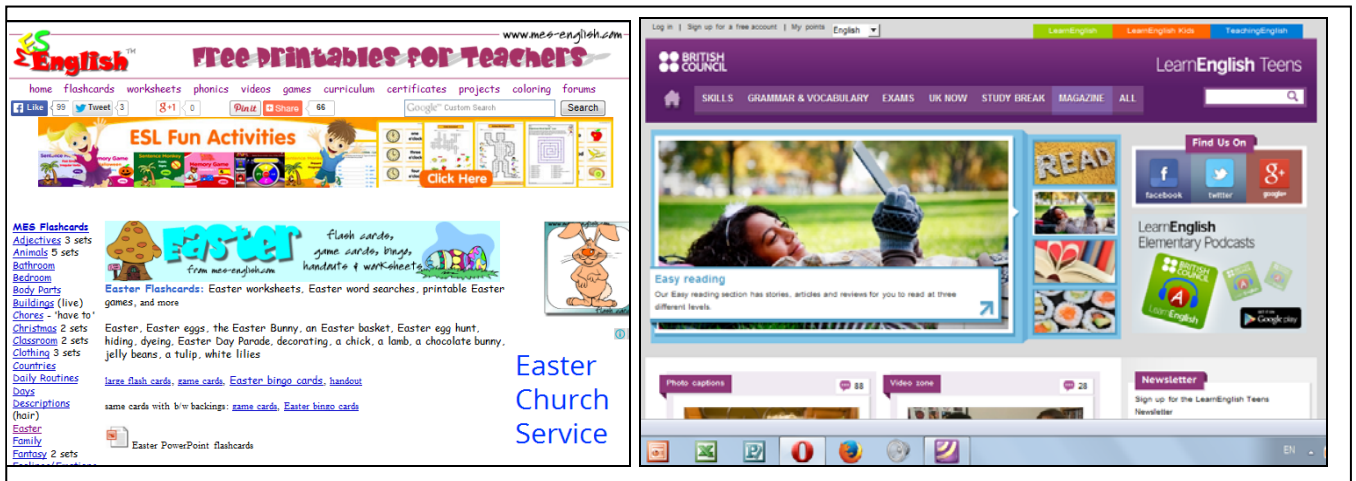


Рис. 1. Скріншоти навчальних ресурсів <http://www.mes-english.com/>

(зліва) та <http://learnenglishteens.britishcouncil.org/> (справа)

- відвідайте веб-сайти, представлені на скріншотах, та перевірте, чи були вірні ваші припущення щодо контенту та можливостей даних ресурсів;
- проаналізуйте інформацію, представлену на вебсайтах з точки зору її відповідності віковим особливостям цільової аудиторії, доступності для завантаження, цікавості, зручності сприймання тощо; визначте, на формування яких саме іншомовних вмінь і навичок спрямовані завдання, представлені на вебсайті; перерахуйте, виконання яких завдань можливо тільки в режимі онлайн;
- оберіть 2-3 навчальних веб-сайти та проаналізуйте представлені на них матеріали за зразком, представленим викладачем, використовуючи текстовий редактор Microsoft Word (див. *Рис.2*);
- уявіть, що ви маєте можливість створити власний веб-сайт чи блог для навчання англійської мови; визначте цільову аудиторію вашого сайту (учні, батьки, вчителі) та орієнтований перелік матеріалів та завдань, яких він має містити.



Рис. 2. Приклади аналізу навчальних веб-сайтів

Хід виконання: студенти діляться на групи, обговорюють власний досвід використання навчальних веб-сайтів, відвідують веб-сайти, запропоновані викладачем та роблять аналіз веб-сайтів за власним вибором, але за зразком представленим викладачем.

Спосіб контролю: з боку викладача, взаємоконтроль.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вважаємо, що запропонована технологія формування гностичних умінь майбутніх учителів ГД в умовах інформаційного суспільства може бути інтегрована в процес професійної підготовки вчителів гуманітарного профілю, а розроблений нами спецкурс адаптовано, виходячи з цілей та напрямків професійно-педагогічної підготовки вчителів конкретної дисципліни.

Перспективами подальших досліджень ми вбачаємо:

- експериментальну перевірку ефективності запропонованої технології;
- розробку завдань, спрямованих на формування гностичних умінь в рамках вивчення педагогічних, спеціальних дисциплін, методики викладання конкретних гуманітарних дисциплін, а також в рамках проходження педагогічної практики;
- створення цілісної моделі формування професійно-педагогічних умінь майбутніх учителів гуманітарних дисциплін засобами ІКТ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бульвінська О. І. Формування дидактичних умінь у студентів педагогічних університетів України: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Бульвінська Оксана Іванівна; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 1998. – 185 с.
2. Зимовець О. А. Склад професійних умінь майбутніх учителів гуманітарних дисциплін (на прикладі підготовки вчителів іноземних мов) // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. – 2009. – № 43. – С. 150-156.
3. Кузьмина Н. В. Психологическая структура деятельности учителя. – Гомель: Изд-во Гомельского, гос. ун-та, 1976. – 57 с.
4. Морська Л. І. Методична система підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до використання інформаційних технологій у навчанні учнів. Монографія. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2007. – 243 с.
5. Остряньська О. А. Формування комплексних педагогічних умінь у майбутніх учителів початкових класів: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Остряньська Олена Анатоліївна; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2002. – 20 с.
6. Панченко Л. Ф. Профессионально-педагогическая подготовка студентов педвузов к использованию новых информационных технологий (на примере гуманитарных факультетов): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Панченко Любовь Феликсовна; Луганский педагогический ин-т им. Т. Г. Шевченко Восточноукраинского ун-та. — Луганск, 1994. – 172 с.
7. Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів: Навчальний посібник: у 2-х ч. – Ч. II: Технології соціально-педагогічної підготовки майбутніх учителів / За заг. ред. доктора педагогічних наук О. А. Дубасенюк. – Житомир: Житомирський держ. пед. ун-т, 2001. – 192 с.

Рецензент

Самойлюкевич І. В. – к. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 26.04.2015

ФОРМИРОВАНИЕ ГНОСТИЧЕСКИХ УМЕНИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН СРЕДСТВАМИ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Зимовец Елена Анатольевна

преподаватель кафедры английского языка

с методиками преподавания в дошкольном и начальном образовании

Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, г. Житомир

zimovets@ua.fm

Аннотация. В статье рассматривается проблема формирования гностических умений будущих учителей гуманитарных дисциплин в условиях информационного общества. Автор приводит определение гностических умений учителей гуманитарных дисциплин и уточняет состав данных умений с учетом требований информационного общества. Определяется роль информационно-коммуникационных технологий в процессе формирования гностических умений будущих учителей гуманитарных дисциплин и предлагается система упражнений, направленных на их формирование с

использованием ИКТ, в рамках разработанного автором спецкурса «Использование ИКТ в профессиональной деятельности учителей гуманитарных дисциплин».

Ключевые слова: профессиональная подготовка; гностические умения; будущие учителя; гуманитарные дисциплины; информационно-коммуникационные технологии; информационное общество.

FORMING COGNITIVE SKILLS OF PROSPECTIVE TEACHERS OF THE HUMANITIES USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

Olena A. Zymovets

teacher of the Chair of the English Language and Primary ELT Methodology
Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr
zymovets@ua.fm

Abstract. The article deals with the problem of formation of prospective humanitarian teachers' cognitive skills in the Information Society. The author defines cognitive skills of prospective teachers of the Humanities, specifies the types of these skills taking into consideration the requirements of the Information Society and focuses on the role of Information and Communication Technologies in the process of their formation. The author suggests the system of ICT-oriented tasks for the formation of cognitive skills of prospective humanitarian teachers and gives a sample task from the specialized course "Using ICT in the Professional Activity of Prospective Teachers of the Humanities".

Keywords: professional training; cognitive skills; prospective teachers; the Humanities; Information and Communication Technologies; Information Society.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Bulvinska O. I. Forming Didactic Skills to Students of Pedagogical Universities in Ukraine: Dys... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Bulvinska Oksana Ivanivna; Natsionalnyi pedahohichnyi un-t im. M. P. Drahomanova. — K., 1998. — 185 p. (in Ukrainian)
2. Zymovets O. A. The Professional Skills of the Future Teachers of the Humanities (on the Example of Foreign Language Teachers) at the Beginning of the 21st Century// Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka, Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. — 2009. — № 43. — P. 150-156. (in Ukrainian)
3. Kuzmina N. V. The Psychological Structure of Teachers' Activity. — Gomel: Yzd-vo Gomelskogo, gos. un-ta, 1976. — 57 p. (in Russian)
4. Morska L. I. The Methodological System of the Foreign Language Teacher's Preparation to Use the Information Technologies in the Students' Teaching. Monohrafiia. — Ternopil: TNPU im. V. Hnatiuka, 2007. — 243 p. (in Ukrainian)
5. Ostrianska O. A. The Formation of Complex Pedagogical Skills of Primary School Teachers: Avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Ostrianska Olena Anatoliivna; Khark. derzh. ped. un-t im. H. S. Skovorody. — H., 2002. — 20 p. (in Ukrainian)
6. Panchenko L. F. Professional-Pedagogical Training of the Students of Pedagogical Universities to Use New Information Technologies (for example, the Students of the Humanitarian Departments): Dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Panchenko Liubov Feliksovna; Luganskii pedagogicheskii in-t im. T. G. Shevchenko Vostochnoukrainskogo un-ta. — Lugansk, 1994. — 172 p. (in Russian)
7. Technologies of the Future Teachers' Professional-Pedagogical Preparation: Navchalnyi posibnyk: u 2-h ch. — Ch. II: Technologies of the Future Teachers' Social-Pedagogical Preparation/ Za zah.

red. doktora pedahohichnykh nauk O. A. Dubaseniuk. – Zhytomyr: Zhytomyrskyi derzh. ped. un-t, 2001. – 192 p. (in Ukrainian)